אמר [א]אלא לברר א"ל אנא נמי [ב]לברר קאמינא: **מתני'** [א]מי שפרע מקצת חובו ר' יהודה אומר יחליף רבי יוסי אומר [ג]יכתוב שובר אמר רבי יהודה נמצא זה צריך להיות שומר שוברו מן העכברים אמר לו רבי יוסי כך יפה לו ולא ירע כחו של זה: **גמ'** אמר רב הונא אמר רב אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי אלא [ד]ב"ד מקרעין השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון אמר ליה רב נחמן לרב הונא ואמרי לה רב ירמיה בר אבא לרב הונא אי שמיעא ליה לרב הא [ה][ברייתא] דתניא עדים מקרעין את השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון הוה הדר ביה אמר ליה שמיע ליה ולא הדר ביה

בשלמא

אמר ליה אנא נמי לברר קאמינא. כלומר כרבי סבירא לי ואם לא בירר דבריו הפסיד וכן פירש רבינו זקני מ"כ בפרק זה בורר אליבא דרבי שצריך לברר ואם לא הביא שטר הפסיד. ויש לשון אחר ואין בו ממש. ואע"פ שהלכה כרבי מחבירו בהא הלכתא כרבן שמעון שאין צריך לברר כדאמר רב גידל אמר רב: **מתני' מי שפרע מקצת חובו.** במלוה בשטר מיירי ואיכא למיחש פן יחזור המלוה ויתבע כל חובו: **רבי יהודה אומר יחליף.** יקרע אותו השטר ויכתוב לו שטר אחר לפי חשבון הנשאר מזמן ראשון כדמפרש בגמרא: **יכתוב שובר.** וישמרהו הלוה: **לשמור שוברו.** שאם אבד שוברו יחזור המלוה ויגבה כל חובו: **א"ל ר' יוסי כן יפה לו.** למלוה שיהיה הלוה בדאגת שימור שוברו ולא המלוה דעבד לוה לאיש מלוה [ד] כדאמרינן בגמרא: **ולא ירע כחו.** של מלוה להחליף שטרו (א) כדאמר ר' יהודה כדי שיכוף לפרעו: **גמ' אין הלכה לא כרבי יהודה.** שאמר יחליף ואפילו לכתוב לו מזמן ראשון על ידי עדים בלא בית דין כדמפרש ואזיל דלא אלימי עדים לקרוע שטר ולהחליף ולגבות מזמן ראשון: **ולא כר' יוסי.** דאמר כותבין שובר וצריך לשמור שוברו מן העכברים: **וכותבין לו שטר אחר.** לפי סכום המעות שחייב לו עדיין ורב תנא הוא ופליג: **אי שמיע ליה לרב הא דתניא.** לקמן בשמעתין [קעא.] במילתיה דר' יהודה בפורע חצי חובו שמקרעין עדים כו'(ב): **הוה הדר ביה.** רב והיה מודה שהלכה כר' יהודה דהא רב נמי ה"ק דמה לי ב"ד מה לי עדים: **שמעה ולא הדר ביה.** דברייתא תני עדים מקרעין ואיהו אמר ב"ד דוקא ולא עדים:

בשלמא

אלא לברר. פירש רבינו תם לברר אמיתת הדברים ולהעמיד על האמת ואם יתגלו ויאמרו לא ראינו מעולם מיחייב אבל אם לא יתגלאם לא אבד בכך שאין סברא שיהיה מחייבו לשלם על זה אם לא יוכל לנאמן כי מה דין הוא זה שיפסיד בחנם אם לא יוכל לאמת דבריו שלא היה צריך לטעון ועוד דהכי משמע אנא נמי לברר קאמינא ולא לחייב שאם היה מחייבו (ג) לברר מה תשובה היא זו אנא נמי לברר מכל מקום היה מחייבו ואדרבה מה שמזכיר לברר אינו כי אם קושיא על טעמו כמו שפירש רשב"ם ואף רבי לא אמר אלא לברר הלכך לא מסתבר טעמא לחייבו משום הכי ובשבועות פרק שבועת הדיינים (דף מא:) דקאמר אתו פלוני ופלוני ואמרו לא היו דברים מעולם ואמר רבא כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש אמר ולאו אדעתיה תימה דאמר הכא צריך שיבואו פלוני ופלוני ויעידו וי"ל דרבא כרשב"ג ס"ל כדפסיק רב [ה](פפא) א"נ אפי' [ו][לרבי] וכדפי' ר"ת דמפרש הכא אם לא בירר לא הפסיד דיש לו לברר כל מה שיוכל ומ"מ אי לא משכח להו או אומרים להד"מ י"ל דלא מפסיד אבל תימה שרשב"ם הביאה על זה שצריך שיבאו פלוני ופלוני ויעידו משמע שרוצה להעמידה כרבי אפילו לפי' שלו (ד) ושמא היה רוצה לומר דגרע היכא דלא הביאם מהיכא דאייתינהו ואמרו להד"מ ולא הבנתי כלל ויש מישבים דבריו אליבא דרבן שמעון בן גמליאל וסובר שהלכה כוותיה ואפי' למ"ד התם הוחזק כפרן אתי שפיר כרבן שמעון בן גמליאל די"ל דלא אמר ר"ש בן גמליאל אלא דא"ל להביא:

אין הלכה לא כר' יהודה כו'. פירש רשב"ם דאמר עדים מקרעים את השטר דהכי משמע יחליף אפילו בעדים וכן הוא לפי המסקנא דשמיע ליה ברייתא ולא הדר דאיהו מכשר בעדים ואיהו מצריך ב"ד אבל רב נחמן לא היה סובר מילתיה דרב הכי דא"כ מאי הא דקאמר לרב הונא אי שמיע ליה כו' הוה הדר ביה ממה שהיה אומר אין הלכה כר' יהודה מי אלימא ממתני' דמשמע נמי בעדים ואפ"ה פליג עליה ואע"ת במשנה לא תני עדים בהדיא מ"מ איהו ס"ל דעדים קאמר ופליג עליה דתנא הוא ופליג ונראה לר"י דרב נחמן סבר לה למילתיה דרב הכי אין הלכה כרבי יהודה דאמר יחליף וכותבין ליה מזמן שני דס"ל דרבי יהודה מזמן שני קאמר מדלא פירש במשנה וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון וממאי דהדר ליה ר' יוסי וכן יפה לו ולא יגרע כחו של זה משמע (ה) דר' יהודה מזמן שני קאמר דאי מזמן ראשון מה הורעת כח איכא והשתא קאמר שפיר אי הוה שמיע ליה הא דתניא עדים מקרעין לו את השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון הוה הדר ממאי דמצריך ב"ד כדי לכתוב מזמן ראשון ולא הוה פליג אברייתא בהכי שכל עצמו לא בא אלא לאפוקי (ו) ממה שהיה סבור שר' יהודה לא היה מכשיר מזמן ראשון בלבד כלל אפי' בב"ד מדלא קאמר ליה במתניתין ובא רב לומר שאע"פ שבעדים י"ל שאין להכשיר מזמן ראשון בב"ד מיהא ראוי להכשיר ואי הוה ידע דר' יהודה הוה מכשיר אפי' בעדים מזמן ראשון לא הוה פליג עליה ותימה דלעיל (דף קסח.) בנמחק כותבין לו מזמן ראשון כן פירש רשב"ם התם וביום פלוני דקאמר התם היינו שהיה כתוב (ז) זמן ביום פלוני והכי משמע קצת מדבעי ב"ד ואמאי לא כותבין הכא מזמן ראשון כי התם לרבי יהודה ומלין למימר דרב נחמן ס"ל דרב הוה מוקי לה הסיא דנמחק בכתיבת זמן ראשון אליבא דנפשיה ואליבא דר' יהודה מזמן שני דמגופה דהסיא משנה לא מוכחא לר' יהודה אי מזמן ראשון אי מזמן שני אף על גב דמצרכי בית דין איכא למימר מזמן שני דאפי' מזמן שני איכא למימר שאין לעדים לכתוב שלא מדעת לוה ואפילו אותם עדים שעשאוהו אין רשאין לעשות אחר שכיון שעשו שליחותן אין חוזרין ועושין שליחותן דומיא דגט שאם לוה לכתוב גט וליתן לשלוחו שנעשה שליח להולכה וכתבו ונתנו לו ונמחק או אבד שאין יכולין לעשות אחר כדמוכח בפרק התקבל (גיטין דף סג:) ואע"פ שיש לחלק שבגט (ח) לא יעשו גט שני דבעינן שיאמר לסופר כתוב ולעדים לחתום ומן השני לא אמר להם כלום אבל הכא בלא לווי יכול להיות כשר שאינו אלא לראיה לגלות שנשתעבדו נכסיו על ידי השטר הראשון ואחרי שנשתעבדו לא יפקע השעבוד ומ"מ אע"פ שאין דומה לגמרי לגט נוכל לומר שאין להם לכתוב עליו שעבוד שלא מדעת כיון שנאבד מן המלוה אותו שכתבו ונתנו לו על פי לוה אין רשאין לעשות אחר כ"ש עדים אחרים שזה השטר מזיק לו אפילו לא יכפור כלום שאע"פ שגם אם לא נכתב היה גובה מלקוחות שלקחו אחר שנמחק הראשון כאילו היה קיים כיון דאית ליה קלא להאי מלוה כדמשמע בחזקת הבתים (לעיל דף מג.) אי לא משום דמאן דזייף בגנבא יזיף היתה מלוה על פה גובה מן הלקוחות אף על גב דמצי לאטעוייהו ללקוחות ולומר להן בשעת מכר פרעתי ושטרא ליכא לאפוקי עלייהו מ"מ מזיק השטר השני ללוה שאם יפרע לו ואין לו שטר אין לו לדאוג כלום ואם יש שטר זימנין דמשתמיט ולא יהיב ליה ואמר יהיבנא לך למחר או ליומא אוחרא והדר גבי זימנא אחריתי ועוד יש לומר דרב נחמן ס"ל דמודה רב היכא דנמחק שעושין לו בית דין שטר אחר מזמן ראשון משום דהתם אין לחוש אם זה דומה למוקדם כיון שבית דין בעצמם כותבין אותו דבית דין אלימי לאפקועי ממונא ולא יבא לחתום בשטר מוקדם על ידי שנכשיר זה אבל הכא כותבין ליה עדים הלכך אין להם כח לחתום מזמן ראשון שדומה למוקדם שלא יבאו לחתום בשטרי מוקדמין ועוד יש לומר דגבי נמחק אין דומה כל כך למוקדם מאחר שזהו שטר ראשון אלא שמעתיקין אותו אבל הכא שטר חדש שהיו כותבין בו זמן ראשון היה דומה למוקדם וקצת היה משמע דבנמחק נמי (ט) זמן שני והכי משמע לישנא קצת דקאמר הוציא שטר מחוק ביום פלוני ומיהו הוה קשה איפכא לרב דאמר זמן ראשון ולר' יהודה דבסמוך דאמר אפילו בעדים מזמן ראשון ואין לומר שבנמחק אין ראוי כל כך זמן ראשון (י) שאינו מדעת שניהם כי כמו שפירש ר"י ורבינו שמואל נראה עיקר תדע דהא בהגוזל קמא (ב"ק דף צח:) גבי שורף שטרות אי דאיכא סהדי כו' ומשמע שאז לא יפסיד כלום ועוד תימה דלעיל בנמחק בעי ב"ד לכ"ע והכא קאמר ר' יהודה עדים וזה אומר ר"י דהכא דכתיבי מדעת שניהם לא בעו אלא עדים אבל בנמחק כותבין שלא בפני הלוה וכיון שמזיק לו נראה (כ) אין לעדים לעשותו שלא מדעתו:

אלא

עין משפט נר מצוה

צט א מיי' פט"ו מהל' טוען ונטען הלכה א ועיין [בהשגות] [בכסף משנה] ובמגיד משנה סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סימן קמ סעיף ד:

ק ב מיי' פ"ו שם הלכה ה סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ע סעיף ג:

קא ג מיי' פכ"ג מהל' מלוה ולוה הל' טו סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' נד סעיף א:

◆

רבינו גרשום

הלכה כרשב"ג. דאמר בחזקה בלבד נידון ואין צריך לברר שיראה השטר: ואף רבי לא אמר. דנידון בשטר: אלא לברר. קאמר דמשהדתינן ליה לאיתויי שטרא ואי לא מייתי לא מעכב ותאמן אף אנא נמי אע"ג דלא אתו סהדי מהימנא: אמר ליה אנא נמי לברר קאמינא לך. דיבואו פלוני ופלוני ויעידו כדי שיתחברו דבריך ובלאו הכי מהימנת. ואמר לן רבי דאמר ליה ר' יצחק נפחא אנא נמי לברר קאמינא לא כדקאמרת דרבי לא אמר דנידון בשטר אינו אלא כדי לברר ולא משום דוקא קאמר אנא סבירא לי דהאי לברר משום דוקא קאמר וצריך תרתי אף את אי לא מברית (דצריך) לא מהימנת: **פיס'** ר"י אומר יחליף. שטרו ויכתוב שטר אחר מן המותר בלבד ויקרע שטר ראשון ויכתוב זמן שטר שני מן אותו יום שיפרע לו המקצת ואל יכתוב מזמן כתיבת שטר הראשון לפי שכיון שנקרע לא מצי טריף למפרע מן זמן ההלואה אלא מן יום כתיבת שטר שני טריף לקוחות: ור' יוסי אמר. לא יקרע שטר הראשון אלא יכתוב לו המלוה ללוה שובר ממה שפרע לו ויתן לו: אמר ר' יהודה. אם כן צריך הלוה שישמור שוברו מן העכברים שאם יאכלוהו עכברים יוציא מלוה שטרו ויגבה ממנו כל חובו כבתחלה: א"ל ר' יוסי וכן יפה לו. שיהא שומר שוברו: ואל ירע כחו של זה. ונכתב לו זמנו משעת פרעי' מוטב שירע כחו של לוה משום דעבד לוה לאיש מלוה: אין הלכה כר' יהודה. דמתני' דסבירא ליה דיחליף ויכתוב מזמן שני: ולא כר' יוסי. דאמר יכתוב שובר: אי שמיעא ליה לרב הא דתניא. דבקריעת עדים סגי הוה הדר ביה ממאי דאמר דבית דין מקרעין: אמר ליה ודאי שמיעא ליה ולא הדר. דקסבר טריף האי מלוה לקוחות בהאי חצי שטר מזמן ראשון כמו שהיה עושה כשהיה כל חובו

מסורת הש"ס

א) [כתובות נו.], ב) [שם טו: וש"נ], ג) רש"ל, ד) [משלי כב], ה) רש"ל.

◆

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה ולא ירע וכו' וכדאמר ר' יוסי בברייתא כדי שיכוף לפרעו: (ב) ד"ה אי שמיע הכ"א עם ד"ה הוה וכו' נמי ה"ק שמקרעין כו' ומה לי ב"ד: (ג) תוס' ד"ה אלא וכו' היה מחייבו מה תשובה כצ"ל ותיבת לברר נמחק: (ד) בא"ד אפילו לפירוש שלו וי"ל דרבינו שמואל היה רוצה לומר: (ה) ד"ה אין וכו' משמע נמי דרבי יהודה מזמן: (ו) בא"ד אלא לאפוקי בלבד ממה שהיה סבור וכו' מזמן ראשון כלל אפי' כצ"ל: (ז) בא"ד הזמן ביום פלוני וכו' כי התם לר' יהודה אליבא דרב למאי דהוה סלקא אדעתיה דרב נחמן דמזמן שני כותבין לר' יהודה: (ח) בא"ד שבגט הוא פסול: (ט) בא"ד דבנמחק נמי כותבין ומזמן שני: (י) בא"ד כל כך זמן ראשון כיון שאינו: (כ) בא"ד נראה שאין לעדים:

◆

מוסף רש"י

יחליף. יכתוב שטר אחר כדי חוב הנשאר ויקרע הראשון ולא יכתוב שובר להרע כח הלוה שיצטרך לשמור שוברו מן העכברים (כתובות נו.). יכתוב שובר. ולא יחליף להרע כח המלוה למחול שעבודו מזמן ראשון (שם). שטרי חוב המוקדמין. ליכתב קודם המלוה (סנהדרין לב.) שמקדים זמן הכתוב בשטר ליום כתיבתו, אי נמי שנכתב השטר באחד בניסן וכן כתוב בו באחד בניסן לוה פלוני מפלוני, והוא לא לוה ממנו כלום עד ט"ו בניסן, גם זה מוקדם ופסול, שאין לו לטרוף אלא מזמן ההלואה ואילך ודלא כאביי דאמר (ב"מ יג.) עדיו בחתומיו זכין לו (לעיל קנז:). פסולין. לפי שהלוה לטרוף לקוחות שלקחו שדה מן הלוה מזמן שבשטר, ושלא כדין הוא, שהרי קדמה מכירה להלואה ובשטר מעיד שהלואה קדמה, לפיכך קנסוהו חכמים בו ולא יטרוף אפילו מזמן המלוה ואינו אלא כמלוה על פה שאינו גובה מן המשועבדים (ר"ה ב. ובעי"ו ב"מ עב.) וקנסינן היתרא אטו איסורא ופסול אפילו מזמן שני (סנהדרין לב.). והמאוחרין. שכתבו עדים ואמרו אנו יודעים במלוה זו שקדמה לזמן הכתוב כאן, כשרין. דמאליותא היא, דקא מחיל לשיעבודא עד השתא (שם) אי נמי כתבוהו ביום שלוה אך איחר הזמן בתוך השטר וכתב בו בתשרי, כשרין שמחל לו השעבוד עד תשרי ולא יטרוף לקוחות אלא מתשרי ואילך (לעיל קנז:).